

ישיבה מיוחדת של הכנסת

הישיבה המאתיים ועשרים ואחת של הכנסת השביעית

יום שני, ו' חשוון תשל"ב (25 אוקטובר 1971)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

ציון מלאת שמונים וחמש שנים לדוד בן-גוריון

דיות של המציאות. ואומץ לב וגבורת המחשבה לאיש, שאינה נרתעת בפני כל אינרציה של מושגים מקובלים ושגורים, ועין צופייה לו המרחיקה לראות, הפורצת וחודרת לתוך סבכי החיים ובנכיהם ושולה מתוך מעמקי המציאות את כוחות העתיד השליטים. אולם גם מטרה קבועה מתגוה דרך לאיש אמן התכסיס, שלא יפנה ימינה ושמאלה, אם כי יודע הוא להגיע אליה בדרכים שונים, לפי המצב. כי דרך אחת לו — הדרך המובילה למטרה. דברי דוד בן-גוריון.

גדאה, כי אין לגרוע מן הדברים ואין להוסיף עליהם, כי הרי התכונות שהוא מנה באותו מנהיג הן מן התכונות המייחדות את דוד בן-גוריון במעליו ובמאבקיו.

הדרך אשר הוליכה את בן-גוריון למטרה היתה דרך התחתיים, קשה ומסוכנת, אך הוא דאה את הנקודה המרכזית שבמטרה, והוא כיוון את חייו לפיה.

נשיא מדינת ישראל כיום, שכתב דברי ברכה לדוד בן-גוריון במלאת לו שבעים שנה, אמר: "היו דאי בפני שנינו דברי עירעור לא מעטים. אולם טיבו של יום יובל בכך שבו מזדקרת לא התחנה המסויימת, עמוסת האק"טואליות, כי אם הדמות הכללית של דרך חיים. ואת הדרך שלך כולה ראיתי תמיד והנה היא משתרעת עלי פסגות, והאוויד כולו, האופף את מצעדה, אוויד שיאים הוא, על כל הסיכון שבו ועל כל הרוממות שלו. ואתה צועד ברצועות השיאים לא כמעפיל יגע, אלא כאיש הרים מטבעו. בכל שעה של הכרעה היסטורית ושל הסתערות רבת מתח אנו מגלים אותך ניצב על נקרת הסלע התלול, כאילו היית עומד שם מקדמת דנא. ואם המחנה אינו מוכן תמיד לקצב המסחרר הזה, יש ורצונך האיתן הוא המכוון אותו".

אכן צדק הנשיא. איש פסגות הוא דוד בן-גוריון וראשו נטוי תמיד אל על, גם ברבות עליו עול הימים.

ואל מרומי הפסגות שהוא עומד עליהן מבקש הוא להעלות את העם כולו, בהטיפו לו תמיד, חוזר והטף, את התורה היסודית שלו. הוא רוצה לדאותו גם בעתיד עם סגולה ועם-עולם של ממלכת הרוח והחזון, לא רק למען יובטח עתידו ויבוצר בטחונו, אלא משום שבמציוי סגולותיו המיוחדות של העם תובטח הרציפות ההיסטורית שלו וישוב חזון הנביאים.

וטוב וחשוב היה לשמוע אותו בקביעתו, כי לא כספרטה ישראל, לא הרי ספרטה ואתונה, התזיה וה-אנטי-תזיה, כהרי ירושלים ויבנה, שהן אחוות ושלוכות זו בזו, ומכאן גם ראיתו את צה"ל ואהבתו הגדולה אליו. כי בצה"ל הוא ראה את המזיגה הסמלית המושלמת של רוז וחיל.

הי"ר ר. ברקת:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה הראשונה של המושב השלישי של הכנסת השביעית. אני מקדם בברכה את כל חברי הבית שחזרו לעבודה הסדירה של הכנסת. נקווה כי המושב הבא יתחדש עלינו לטובה וכי ברכה ורוח טובה ישרו בעבודתו.

מזכיר הכנסת ח. ליאור:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים לכבוד נשיא

המדינה)

הי"ר ר. ברקת:

ישיבה זו, במעמדו של נשיא המדינה, מוקדשת לציון מלאת שמונים וחמש שנה לאחד, יחיד ומיוחד, אשר הקנה ממך חדש להיסטוריה היהודית של ימינו, הלא הוא דוד בן-גוריון.

בהתכנסה לישיבה מיוחדת זו באה הכנסת לתת כבוד למי שהיה גדול בניה של המדינה ומנהיגה בתקופות הגורליות והמסוערות ביותר שלה.

דוד בן-גוריון הוא אחד האנשים אשר זכו לעשות היסטוריה והוא עצמו מוסיף להיות חלק בלתי-נפרד שלה עד היום הזה. עוד תעבורנה שנים רבות עד אשר תימצא בידי ההיסטוריון, שיבוא לחקור את התפקיד שמילא דוד בן-גוריון בתולדות עמנו, הפרספקטיבה הדרושה לקבוע מה היה בן-גוריון האיש, החוזה, המדינאי והמגשים, ומה היה תפקידו כאשר הוא, יחד עם חבריו לחזון ולבניין, חוללו את המהפכה היהודית הגדולה מאז גלינו מלוצ'נא.

כל הבא לדבר על דוד בן-גוריון כבר כיום מזיק עצמו, באורח טבעי, לאסוציאציות של שמות היסטוריים מרכזיים בחיי עמנו. ואכן, בדברי ההערכה שנשמעו כבר עד עתה נקשר שמו של דוד בן-גוריון עם זכרונות ודמויות של ימים קדומים.

אולם, המדבר על דוד בן-גוריון מעל במה זו, ובמעמד מרומם זה, חובה עליו לשחרר עצמו מכל הפלגה למליצה; חובה עליו לעשות כל מאמץ להיות קרוב, ככל האפשר, לאותו נוסח סגפני הנקוט בידי דוד בן-גוריון עצמו. לכן, בדברנו על בן-גוריון, טוב אם נשתמש בדברים שהוא עצמו אמר על מנהיג גדול של עם אחד, יריב שלנו. וזו לשון דבריו, כפי שנרשמו בספר הזכרונות שלו: "אכן גדול האיש הזה, חודר מבטו ורואה את המציאות מתוך אספקלריה שקופה. אין כל פורמולה, אימרה, מליצה, דוגמה חוצצת בעדה. כי חזון האיש הזה בסגולה הגאווית להסתכל בפני החיים "פנים אל פנים", להגות לא במושגים ובמלים אלא בעובדות היסטוריות".

ראש-הממשלה ג. מאיר :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כבר אמרתי והנני חייבת לחזור ולהגיד גם היום, כי איני מתיימרת שיש בכוחי לערוך סיכום פעלו והישגיו של דוד בן-גוריון, סיכום שיהיה ראוי לדרך חייו וערכו. זו תהיה מלאכתם של היסטוריונים, פרקים ומורים. זאת יעשו קטעים קטעים פרקים, פרקים פרקים, תקופות ויריעות שלמות. זוהי מלאכה לרבים במשך השנים שתבואנה.

אך היום, בהתכנס הכנסת עם מלאת שמונים וחמש שנים לדוד בן-גוריון, וכאשר יש לי הזכות לברוך בשם ממשלת ישראל, אני חשה צורך לשוב ולהפנות את הדעת אל מקומו ותפקידו המרכזי בתקופתנו, בדרך שידע את השואה ואת תקומת ישראל, ולו אפילו בראשי פרקים וכותרות בלבד.

נתיב חייו של בן-גוריון הוא דרכו של דוד התקומה. עלם צעיר שעלה לארץ ישראל לעבודה ולשמירה, כולו להט של כיסופי גאולה, העפיל משדות סגרה וממרתף שיש היקב של ראשון-לציון, אל הנהגת תנועת העבודה ואל הגה המדינה והאומה, ובעצם היותו בשיאי פעילותו שב ועלה אל הנגב השומם, אל הצרף בשדה-בוקר.

בפעילות סוערת, במתיחות מתמדת, בשעות הק"ש שות ובמבחנים המסוכנים ביותר שידע עמנו בדורות האחרונים עמד בן-גוריון במרכז המערכות, יחד עם רבים טובים שהיו בין העושים בשרות המגשימים וב-הנהגה, ויחד עם כל הכוחות הבונים בעם הרים את הישוב בארץ ואת התנועה הציונית לדרגת כוח ממשי בעיצוב החיים הלאומיים העצמיים, לדרגת גורם מדיני באזור ובעולם, גורם רב משקל שכמוהו לא היה לעם היהודי מזה דורות.

בן-גוריון הצליח להעניק לתנועה הציונית ולטפח בה הנהגה בעלת מעוף, בעלת תוקף רעיוני ומוסרי הפני-עלתי על-פי תכנית מדינית וראיית הנולד. בראש חבריו הנחה את תנועת הפועלים הארצישראלית לא להגביל את עצמה לתחומים של איגוד מקצועי, אלא לארגן את עצמה בחברת עובדים, להעמיס על עצמה תפקידים חלוציים, התיישבותיים ומדיניים, להיות משענת ומדרך ליישוב ביצירה ובמאבק. הוא, אשר השפיע יותר מכל איש אחר על עיצוב מדיניותנו, העמיד את העיקר על המעשה המגשים, על יצירת הכוח הממשי, והעמיד תמיד המעשה מעל לתורה.

מי ימנה את ההחלטות וההכרעות הנועזות של התנועה הציונית, שנתקבלו בימנותו של דוד בן-גוריון. אך אי-אפשר שלא לפקוד היום את הימים ההם, כאשר עמד לו החוש המדיני-ההיסטורי לכון את השעה לריכוז המאמץ המדיני להצגת התביעה של העם היהודי למדינה עצמאית, וכאשר התייצב בראש המאבק בפנים ובחוץ, להשגת היעד הזה לאלתר. אשר על כן זכה דוד בן-גוריון להנהיג את הישוב במעבר מן המסגרות הציבוריות-הלאומיות שלפני המדינה אל מדינת ישראל המחודשת, מן ההגנה שבמתנת - אל צבא ההגנה לישראל.

כראש הממשלה הראשונה, כשר הבטחון הראשון של ממשלת ישראל, זכה לעמוד בראש מערכותינו במלחמת העצמאות, ולאחר מכן בראש מערכת סיני. בן-גוריון, עם קום המדינה, התמסר במלוא מרצו לבנינה מן המסד ועד הטפחות כמדינת חוק דמוקרטית הראויה לעם היהודי.

דוד בן-גוריון שייך לאותו שבט מופלא של מנהיגי עם בחלקי תבל שונים, אשר בתקופות משבר ומאבק קבעו את הדרך והולילו את עמיהם להגשמת מטרתם היסודית.

כך הפך להיות דוד בן-גוריון אחד המדינאים המר-כזיים של עולמנו בתקופה זאת.

דוד בן-גוריון הגיע לכנסת לאחר שמלאו לו כבר יותר משישים שנה, אך הוא היה אחד מאבותיו וקובעי דמותו של הפרלמנטריסם בישראל. הכנסת היתה לו לסדן והוא היה הפטיש הגדול שלה. יש שהיה כובש אותה בסערה, ויש שהיה מטיל בה מחלוקת שנונה. אולי אהב את המאבק הזה בסתר לבו, גם אם ודאי הכאיב לו. אולם, עם כל מאבקי עם הכנסת ובכנסת, הוא נשאר נאמן לראיית הכנסת כמסד הריבוי העליון של הדמוקרטיה בישראל.

במשך עשרים ושתיים שנה היה דוד בן-גוריון חבר הכנסת. בשנים האחרונות לא הרבה לבוא אליה ובמכתב שכתב לאחד מידידיו לאחר שפרש מן הכנסת נתן ביטוי לראייתו את חשיבות הכנסת והאחריות המוטלת על כל חבריה, וכך כתב: "חבר הכנסת חייב להימצא בכנסת, אם לא תמיד, הרי תמיד כשדנים על שאלות רציניות, ומכיוון שהחלטתי כי בומן שנשאר לי עוד בעולם הזה אעסוק בכתיבת זכרונותי, ומכיוון שאני גר רחוק מירושלים הרגשתי שאיני ממצא חובתי כחבר הכנסת, וזה העניק עלי, עד שהחלטתי סופית להתפטר". ובאותו יום שני, י"ב באייר תש"ל, כשנמסר ליושב-ראש הישיבה המכתב שבו הודיע על התפטרותו מה-כנסת, השתלטה פתאום אולם הזה בפינותיו השונות אורירה והשליטה בה תחושה, שהיתה עמה תוגה אילמת, של סיום פרק גדול בחיים הפרלמנטריים שלנו.

דפוסי חייה של הכנסת מחייבים אותה לנהוג הבלגה וכיבוש דגש ולכן לא ניתן ביטוי לרחשי לבה באותה ישיבה. רק בישיבה שלאחר מכן פתחה ראש הממשלה את סקירתה המדינית בערכת מקומו של דוד בן-גוריון בחיי הכנסת ובהבעת צרעה על פרישתו. לדבריה צירפו את דבריהם נציגיהן של רוב הסיעות בכנסת. ידידים ויריבים, חברים ומתנגדים הרגשו, כי עם פרישתו של דוד בן-גוריון מן הכנסת לא זו בלבד שמשתיימת תקופה גדולה בחייה, כי אם גם הולך ממנה איש שיותר מכל אדם בתקופת קיומה הקנה לה את תחושת המציאות המת-הווה והעמיד אותה לפני האתגרים הנועזים שבחזונו.

חברי הכנסת ואנשי ציבור שונים, בבואם לדבר על דוד בן-גוריון היום במעמד חגיגי זה, ודאי מכירים במ-חיצה שבין רשות הרבים לרשות היחיד שהיתה קיימת אולי תמיד במערכת היחסים עם דוד בן-גוריון. יש בהם שחלקו עליו מרה והיו אנשי דבן, בשעות קשות לו וגם להם, ובהגיעם לפרשת דרכים, והוא פנה אל דרכו והם פנו אל דרכם, היתה הפרידה מלווה כאב עמוק וצורב, כי גם בשעות אלה קסמה להם דמותו של דוד בן-גוריון ויקרה היתה להם הרגשת העובדה שבזמן מן הזמנים הם נמצאו במחיצתו, ולו גם בימי משבר ומדון.

ובסיימנו את הדברים נאמר לדוד בן-גוריון: שא ברכה ותודה על כל מה שהיית ועל כל מה שעשית. כה לחי, דוד בן-גוריון. עוד שנים רבות של בריאות טובה, של יצירה מתנכת ושל השראה ברוכה ומבורכת. כה לחי.

את ברכת הממשלה תביא ראש הממשלה.

צרפתי, גרמני, יפאני, ערבי וכל בן עם אחר אינו מוכרח להיות בן אותה האמונה. גרמני יכול להיות קתולי או פרוטסטנטי, כמו-כן אנגלי וצרפתי. יפאני יכול להיות שינטואיסט או בודהיסט או נוצרי. ערבי יכול להיות מוסלמי או נוצרי. יהודי אינו יכול להיות בן אמונה אחרת ולהיות גם יהודי. יהודי יכול להיות אתאיסט, אבל אם הוא מקבל אמונה נוצרית או מוסלמית — אינו עוד יהודי.

אין זאת אומרת שבחיי העם היהודי לא חלו שינוי-ים. יוצאי מצרים ונודדי המדבר היו שונים מכובשי כנען ומיישביה. העם המפולג לשבטים בימי השופטים היה שונה מהעם שנתאחד תחת שלטון שלוש המלכים הראשונים; ולא הרי העם המאוחד תחת מלך אחד כהרי העם שנתפלג אחר מות שלמה, והקים מלכות יהודה ומלכות ישראל; ויש הבדל רב בין העם בימי המלכים הראשונים ביהודה ובשארית ובין העם מתקופת המלך עוזיהו וירבעם בן-נבאט, שני המלכים שבימייהם הופיעו נביאי הכתב הגדולים: עמוס, הושע, ישעיהו, מיכה.

והעם היהודי בכל התקופות שמניתי לא היה דומה כלל לעם שחזר משבותו בימי זרובבל, עזרא ונחמיה וייסוד הבית השני. ויש הבדל רב בין תקופת שלטון פרס ובין תקופת היוונים והחשמונאים, ואחר כך תקופת החורוסים והרומאים, ועדיין אין אנחנו עומדים בסוף התמורות הגדולות בתולדות האומה. לאחר חורבן בית שני באו המדינות הגדולות של בר-כוכבא שנסתיימו בתבוסה, ויותר מאלף ושמונה מאות שנים של גבר ונודדים; זרות של גזרות ורדיפות, שמד והשתמדות בארצות הנצרות והאיסלאם, נדידה מארץ לארץ, מלשון ללשון, הסתגלות מוכרחת ומתחדשת מעידן לעידן לתנאי חיים, לאקלימים רוחניים ולמסגרות מדיניות וכל-כליות חדשות ושונות בכל ארצות הפזורה בכל חמשת חלקי תבל. ובכל הגילגולים והתלאות הממושכים וה-מרוברים האלה, שטרם באו לקצם, נשתמד ה"אני" הרצוף של עמנו, לא פחות משנשתמר ה"אני" הלאומי של עמים יציבים וצמודים כל ימיהם לארצם.

אנו עומדים עכשיו קרוב לרבע המאה של חידוש המדינה היהודית במולדת הקדומים שלנו. בימים אלה ראינו כמה עמים שיצאו משיעבוד לחירות — גם באי-רופה, גם באסיה וגם באפריקה. הודו, בורמה, ציילון נתעצמו כמעט בזמן אחד עם מדינת ישראל, אבל כל איש יודע ההבדל היסודי שבין תקומת ישראל ובין המדינות האלה. עמי הודו, בורמה וציילון ישבו כל הזמן בארצם, אלא שבזמנים שונים נשתלטו עליהם כובשים זרים, וכשנפטרו מהשלטון הזר, עמדו ברשות עצמם. לא כן ישראל. אין תקומת ישראל דומה גם לתקומת אי-צות-הברית, קנדה, אוסטרליה וארצות אמריקה הדרומית. אלה הן ארצות שנתגלו מחדש על-ידי נוסעים-כובשים: ספרדים, פורטוגלים, בריטים ועוד, והמטרופולי-לין באירופה שלחו אליהן מהגרים ויישבו אותן, בעקירת התושבים הקדמונים או לא, ולאחר שהמתיישבים הגיעו לשלב ידוע בהתפתחותם, נקרעו בכוח או מתוך הסכסם מהמטרופולין ועמדו ברשות עצמם.

מדינת ישראל חודשה בארץ שישבו בה ערבים זה אלף וארבע מאות שנה, והיא מוקפת מדורם, ממורת ומצפון ארצות ומדינות ערביות. הארץ עצמה היתה מדולדלת והרוסה, ורמת חייה היתה נמוכה מזו הקיימת

הוא כונן את הממשלות הראשונות, וכלי לזוהר את ענייני הבטחון שקד ועמל לקבוע דפוסים ממלכתיים, כללי ממשל תקינים, הלכות חוק ומשפט, ארחות התנהגות ופעולה של הממשלה הכפופה לכנסת, ערכים שעל-פיהם נהגו נוהגים ובכוחם עמדנו ונעמדו גם לאחר שפרש מרצונו בן ההגה אל עבודת הכתיבה, שהיא מאמץ אדירים בזכות עצמו.

אין ערוך לעובדה כי בשנים הראשונות לקיום ארץ ישראל המאוחדת עמד בראש ממשלתה אדם אשר איחד בשאיפותיו ובמדיניותו את הכרת הוכחות לעמוד בתוקף על תביעותינו הלאומיות הצדקות, אם לפני שכנים עם לפני גויים, יחד עם השאיפה העמוקה לשלום אמת והנכונות להסתכן בעד השלום.

הוא אשר הדגיש את זיקת הגורל ההדדית בין העם היהודי לבין מדינת היהודים, זיקת גורל הנובעת לא רק מקורות העבר של האומה, אלא מגורלה ויעדיה לעתיד, וכי רק בכוח שותפות זו ניתן להבטיח את קיום האומה ואת קיום המדינה גם יחד.

תולדות כבוש העבודה העברית, ההתמסרות לקליטת העלייה, גיוס היהודים ברחבי התפוצה למען המדינה, הגנת הריבונות הדמוקרטית מפני פגיעה והפרה, העמקת היחס אל התנ"ך, חיפוש דרך אל כל חלקי העם, חילוניים ודתניים, בכל אלה אפשר למצוא את ישיומה השפעתו.

בכל דרכו, בהנהגת תנועת הפועלים, בהנהגת התנועה הציונית ולאחר מכן בעמדו בראש ממשלת ישראל, על אף תוקפנות ושאיפות השמד מצד שליטים בערב, לא חדל להאמין באפשרות של חיים בצוותא בין יהודים וערבים, הן של מיעוט ערבי בתוך מדינה יהודית ריבונית והן של מדינת ישראל בין שכנותיה.

למי לא היו יכוחים ומאבקים עם בן-גוריון, לע-תים מרים ומכאיבים? במהלך השנים נאבק על דעתו עם אחים וחברים, עם יריבים ואויבים, עם יחידים ומפלגות. אך מעבר לכל אלה ההשראה וההנהגה של דוד בן-גוריון היו זכות גדולה לכל מי שפעל במחיצתו, ולדור שעמד במרכזו.

על כל אשר עשה, על אשר נתן למדינה ולעם — הכנסת, האומה והממשלה, רוחשים לו הוקרה ותודה. (ראש-הממשלה גולדה מאיר לוחצת את ידו של דוד בן-גוריון.)

הי"ו ר. ברקת:

רשות הדיבור לדוד בן-גוריון.

דוד בן-גוריון:

כבוד נשיא המדינה, כבוד ראש הממשלה, כבוד חברי הכנסת, שהם עד עכשיו חברי הכנסת, ושהיו חברי הכנסת.

מכיוון שאני עוסק בעיקר, בייחוד לאחר שיצאתי מהממשלה, בעתיד, לא אתווכח — ויש לי הרבה להתווכח — עם מה ששמעתי הערב ובמקומות אחרים. בעיקר אדבר על העתיד.

אין העם היהודי מן העמים הוותיקים ביותר בעולם. מצרים, אשור, בבל, סין ועוד קדמו לישראל. הם גם קדמו לעם היהודי במדעים. בדבר אחד שונה העם היהודי מכל שאר העמים: הלאומיות והאמונה של ישראל קשורות זו בזו, מאשיותו של עמנו עד היום.

ההגיון והשכל, הביע ב"מסכת התיאולוגית-המדינית" את בטחונו המוחלט, לפני 300 שנה, כי יבוא יום "העם היהודי יקים שוב את מדינתו ואלוהים יבחר בו מחדש". זאת אומרת שעם חידוש קוממויותו הממלכתית יהיה עם ישראל שוב עם נבחר, עם סגולה ומורה דרך לעולם. וגם חזוי המדינה היהודית במאה ה-19, משה שותיאל" דור הרצל, האמינו כי מדינת ישראל שתחדש תהיה מדינה למופת.

ולמען עמוד על יעוד המדינה בתולדות העם מעב" שיו ואילך יש לעמוד על שתי תמורות ששינו באופן רדיקלי דמות העם היהודי במחצית הראשונה של המאה הנוכחית, לפני קום המדינה. בתחילת המאה ה-20 היו בעולם 10.5 מיליון יהודים. יותר מ-80% התרכזו באי-רופה: מספרם היה 8,673,000. באמריקה ישבו אז פחות מ-10% של העם היהודי: כמיליון בארצות-הברית וכ-50,000 בשאר ארצות העולם החדש. כ-700,000 יהודים ישבו בארצות אסיה ואפריקה, ובארץ ישראל — כ-55,000 יהודים.

לפני מלחמת העולם השנייה מנה העם היהודי כ-16.5 מיליון, ואם כי בינתיים נדדו מיליוני יהודים לארצות-עבר-הים, נמצא עוד הרוב הגדול של העם היהודי באירופה, קרוב ל-9 מיליון יהודים. היהדות האי-רופית, בייחוד זו שבמזרח אירופה, היתה בשלוש מאות השנים האחרונות אם היהדות: זו התקיימה מרכזי הנו"ר, בתוכה קמה תנועת האמנציפציה, בה גולדו ההשכלה והספרות העברית והאידיית החדשה, בה פרחה "חכמת ישראל", בתוכה צמחו חובת-ציון ותנועת פועלים יהו"דית, ועם כינוס הקונגרס הראשון הציוני בסוף המאה ה-19 על-ידי יוצר התנועה הציונית, ד"ר תיאודור הרצל, היתה יהדות זו מעוזה ומבטחה, רוב בניינה ורוב מניינה של התנועה הציונית.

בתנועה הציונית יש להבחין מצד אחד מקורות עתיקים, שימיים כמעט ימי העם, ותחילתם קשורה עם תולדות העברי הראשון, שאלוהים שינה את שמו מאברהם לאברהם ואמר לו: "ונתתי לך ולזרעך אחרית את ארץ מגורך, את כל ארץ כנען לאחוזת עולם". לא הרצל, לא הס ואף לא ברוך שפינונה המציאו את רעיון המדינה היהודית. מאות שנים התפללו יהודים שלוש פעמים ביום: "תקע בשופר גדול לחירותנו, ושא גס לקבץ גלויותינו, וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ, ותח"זינה עניינו בשוכך לציון ברחמים".

עד ראשית האמנציפציה בסוף המאה ה-18 וראשית המאה ה-19, במהפכה הצרפתית, ידעו כל היהודים שמקומות מגוריהם אינם אלא גלות זמנית, ולא עלה כלל על לבם הרעיון שהם חלק מהעם שבתוכו הם יושבים. הרגשת זהות זו נשארה קיימת ביהדות מזרח אירופה: יהודי רוסיה, פולין, רומניה והבלקנים הכירו כל הזמן שהם עם מיעוט נטוע בארץ זרה. ההתרחשויות המהפכניות במאות ה-19 וה-20, התנועות הלאומיות והחברתיות, תנועות התחייה הלאומית שנתעוררה בקרב כמה מעמי אירופה להתאחדות ולהעצמאות (באיטליה, בגרמניה, בפולין, בארצות הבלקנים) והתעוררות המעמד העובד להילחם על משטר חברתי חדש, הנדידה ההמונית מארצות אירופה לעבר הים — כל אלה פילסו נתיב חדש לחזון הגאולה היהודית; נזקפה קומת היהודים, גברה בתוכם הכרת ערכם ומעמדם, ונתעוררה האמונה ביכולתו ובכותו של האדם היהודי למרוד בגולה, לדחוק את הקץ

בארצות שבהן נכחו קיבוצי היהודים ששבו לארץ ישראל לחדש קיומה העברי. עוד בשנת 1918, בסוף מלחמת העולם הראשונה, מנתה הארץ פחות מ-60,000 יהודים, כלומר פחות הרבה מ-10% של תושבי הארץ הבלתי-יהודים, ובארץ זו קמה לפני קצת יותר מעשרים שילוש שנים מדינה עברית, והיא הולכת וגדלה בישובה היהודית.

וקרה דבר שני: הלשון העברית, שכמעט נכרתה מפי העם היהודי זה כאלפיים שנה, קמה לתחייה והיתה לשפת הדיבור והמעשה והספרות בישראל המחודשת. לא היה כדבר הזה בתולדות הארץ. אנו יודעים המא-מצים העצומים שהמדינה האירלנדית משקיעה זה עש-רות שנים בתחיית הלשון הגאילית וכל המאמצים נכשלו, אם כי העם האירי ישב כל הזמן בארצו. ועם זה, שלא נשתחרר עדיין משנאתו העמוקה לאנגליה, מוסיף לדבר בלשון האנגלית.

וקרה בארצנו דבר שלישי: בישראל שינו היהודים באופן יסודי אורח חייהם הכלכלי ושבנו לעבודת האדמה ולכל שאר העבודות שעם בארצנו זקוק להן.

מהו איפוא פשר התופעה המופלאה הזאת — גם המדינית, גם התרבותית וגם הכלכלית, שאין לה דוגמה בהיסטוריה האנושית? היקה האנושית העמוקה למו-לדת הקדומים של ישראל וללשון העברית, שבה נתחבר ספר הספרים, ספר שאין כמותו בעולם, וניתרגם כבר ליותר מ-1,400 לשונות — אלה הם המעיינות העמוקים והגעלמים שמהם שאבו פזרי ישראל את הכוח המוסרי והנפשי בגולה לעמוד מאות שנים בכל קשיי הנכר ול-התקיים עד בוא הגאולה הלאומית. מי שאינו רואה חזון הגאולה במרכז הייחוד של האומה, חזון הגאולה היהודי והאנושי, אינו רואה אמתה היסודית של ההיסטוריה היהודית ואבן. פינתה של האמונה היהודית.

בתודעת העם היהודי, בתודעה הדתית, המוסרית והלאומית, נתמוגו ללא הפרד יסודות לאומיים מיוחדים ומייחדים, הטבועים בתחומי האומה העברית, ויסודות אנושיים-קוסמיים, החורגים מכל מסגרת לאומית, כי הם חובקים עולם ומלואו. הביטוי העליון של מויגה זו הוא חזון הגאולה. משאת נפשם של נביאי העם ומוריו היתה גאולה לאומית שלמה בארץ הבחירה. אבל משאת נפש זו לא נצטמצמה דק בתחומי העם היהודי, אלא בישרה בשורת שלום וצדק ושוויון בין כל העמים, כלומר גאולה אנושית מלאה והשבתת כל זדון ועריצות בתבל כולו.

בחזון הגאולה של נביאי ישראל נארג קשר אורגני בין הגאולה היהודית הלאומית ובין הגאולה האנושית הכללית. ומשום כך תובעים נביאי ישראל מעמם להיות עם סגולה. ישעיהו הנביאי, שקיטרג על עמו באכזריות של אסיר-אמת והתנבא על עקירת הזדון והעריצות בעולם כולו ועל התעלות האדם, כל אדם, באמרו: "ופקדתי על תבל רעה ועל רשעים עוונם, והשבתל גאון דים וגאוות עריצים אשפיל. אוקיר אנוש מפז, ואדם מכתם אופיר", האמין בייעד הגדול של עמו ואמר בשם אלהי: "אני ה' קראתך בצדק, ואחזק בידך, ואצרך, ואתנן לבדית עם, לאור גויים".

שני מוטיבים אלה: חזון גאולה ועם סגולה, חורים ונשנים בספרות המקראות ובספרים החיצוניים, כמשנה ובמדרש, בתפילה ובשירה העברית. וגדול הפילוסופים של ישראל, ברוך שפינונה, שכאלו התרחוק מהעם היהודי לאחר שנודה והוחרם על-ידי קהילתו באמסטרדם, כפר במסורת הדתית והניח יסוד בליקורת המקרא על אדני

אזרח ערבי או אזרח לא-יהודי אחר. בהכרזת העצמאות קבענו כי "מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין". אולם זכות היהודים לשוב לארץ רואה הכרזת המדינה כקודמת ליסודה, ומקורה בקשר ההיסטורי אשר לא נותק אף פעם בין היהודים ובין ארצם הקדומה. חוק השבות הוא חוק ההתמדה והרציפות ההיסטורית של זיקת הארץ לעמנו, והוא קובע העקרון הממלכתי אשר בכוחו נתחדשה מדינת ישראל.

החוק השני קובע כיוונה החברתי של המדינה והדמות שאנו רוצים לשנות לעם בישראל — והוא כולל בחוק החינוך הממלכתי.

סעיף ב' של חוק זה אומר: "מטרת החינוך הממלכתי היא להשתית את החינוך היסודי במדינה על ערכי תרבות ישראל והישגי המדע; על אהבת המולדת ונאמנות למדינת ישראל ולעם ישראל; על אימוץ בעבודה חקלאית ומלאכה; על הגשמה חלוצית; על שאיפה לחברה בנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות". חוק זה מתווה הקווים הראשיים שאיפתנו להיות עם סגולה ומדינה למופת ולקיים זיקתנו המתמדת לעם היהודי בעולם; מהווה חפצנו ההיסטורי הוא הברה חדשה הבנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות, זאת אומרת הברה שאין בה ניצול, הפליה, שיעבוד, שלטון איש באיש, כפיית המצפון, עריצות. חוק זה קובע שאיפתנו לטפח בישוראל תרבות הבנויה על ערכי היהדות הנצחיים והישגי המדע גם יחד.

גם חוק זה וגם חוק השבות רחוקים עדיין מביצוע ואינם לעת עתה אלא ציוני דרך, שבה רוצה ומוכרחה מדינתנו ללכת למען תחוקים ותקיים יעודה ההיסטורי.

אין אנו יכולים להתפאר שהעם בישראל הוא כבד עכשוו עם סגולה. אם כי בתקופת העצמאות הקצרה התקדמנו באופן יחסי אולי יותר מכל מדינה אחרת בתקופה דומה, הרי משטרנו רחוק עדיין מלהיות משוכלל והוא טעון תיקונים מרובים, כשי שאין אנו יכולים עדיין להתברך שעם תוספת של שנים מיליון יהודים לאחר קום המדינה ביצענו קיבוץ גלויות. אבל אנסה לציין בקצרה ההכרח ההיסטורי לעשות מדינה זו למדינת מופת, והסגולות שיש לנו לבצע יעוד גדול זה, וגם ההכרח שהסיכוי לקיבוץ גלויות מקסימלי.

לישראל יש חוק בעל-ברית אחד נאמן בעולם: העם היהודי. ישראל היא המדינה היחידה בעולם שאין לה קרובי דת, לשון, מוצא, תרבות — כאשר יש לעמים סקנדינביים, לעמים דוברי אנגלית, לעמי ערב, לעמים קתוליים, בודהיסטיים ועוד. הננו עם לבדד ישכון. השכנים הקרובים לנו ביותר, גם מבחינה גיאוגרפית, וגם מבחינה גזעית ולשונית, הם לצערנו עכשווי אויבנו הממריים ביותר. בעל הברית הנאמן היחיד שלנו הוא העם היהודי.

רק בהיותנו לעם סגולה, אשר בו יתפאר כל יהודי באשר הוא, נשמור על אהבת העם ונאמנותו לישראל. גם מעמדנו בעולם ייקבע על ידי עשרנו החמרי כביכול, וגם לא על-ידי גבורתנו הצבאית, אלא על-ידי המאור המוסרי של מפעלנו, תרבותנו, חברתנו, ורק בכוח זה נרכוש זיירות עמים. ואם כי לא מעטים הצללים, ובהם גם כמה צללים כבדים, בחיינו עכשווי, יש לנו יסוד מסיפק להאמין כי יש ביכולתנו להיות עם סגולה, ואפשר

ולקרב את הגאולה באמצעים טבעיים, ונתגלה בקרב טובי עמנו, ובעיקר בקרב הצעירים, תופעה שאנו קוראים לה חלוציות — מעשה יוצר המזיק כל כוחות האדם להגשמת חוון הגאולה והעצמאות. אמונה יוצרת ומפכנת זו היתה תחילה נחלת בודדים, והיא חניכה לאט לאט עשורת ומאות, ואחר כך אלפים ורבבות, ותנועה חלוצית זו הפכה את חבית-ציון והתנועה הציונית לגורם היסטורי.

התנועה החלוצית, שקמה בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-19 בבניין מקווה-ישראל, פתח-תקווה, ראשון-לציון, זכרון-יעקב וראש-פינה וכל אלה שבאו אחריהן, הכשירה את הקמת מדינת ישראל.

אולם ליהדות האידיומית קוד, בעשרים ושבע השנים שבין סוף מלחמת העולם הראשונה ובין סוף מלחמת העולם השנייה, שני אסונות מחרידים: יהדות רוסיה, שנותקה מהיהדות העולמית על-ידי המשטר הקומוניסטי טי ברוסיה, בתום מלחמת העולם הראשונה, ורצח שישה מיליונים של יהודי אירופה, שנשמדו על-ידי התלוינים הנאצים במלחמת העולם השנייה.

זהו האסון הכפול — ללא דוגמה אף בהיסטוריה רבת-העניינים של עמנו — שפקד אותנו במחצית הראשונה של המאה הזאת לפני קום המדינה.

תקומת מדינת ישראל בשנת 1948 פתחה פרק חדש לא רק בתולדות הארץ אלא גם בתולדות היהדות כולה. היא זקפה קומתו של האדם היהודי באשר הוא; היא גאלה בשנים מועטות מאות אלפי יהודים מגלויות מרוזות ומנוונות והפכה אותם ליהודים גאים, יוצרים בוגי ארץ ומינייה; היא נסכה תקווה חדשה ביהדות הכבולה והאילמת מאונס בגוש הסובייטי. היא גילתה כושר מעשה מופלא של האדם היהודי בכל שטחי היצירה האנושית והגבורה הצבאית במולדתו. ולא ייפלא הדבר כי בכל חלקי העם היהודי בתפוצה, בין שקוראים לעצמם ציונים או לא-ציונים, אדוקים או חפשיים, קידמו את קום המדינה באהבה ובגאון, ומדינת ישראל היתה לעמוד-התווך שעליו ששגת עכשווי אחדות היהדות בגולה.

במסיבה זו לא אעמוד על הבעיות המדיניות והכלכליות של ישראל, אבל עלי לעמוד על בעיותיה הפנימיות ועל זיקתה ליהדות העולמית. אומר רק מלים ספורות על הבעיה המדינית הגורלית של ישראל, בעיית הבטחון. פתרון בעיה זו הוא לא רק באירגון צבא משוכלל — ואיש לא יחושד בי שאני מזלזל בערכו של צה"ל; קיומה, שלומה ובטחונה של מדינת ישראל יובטחו אך ורק על-ידי דבר אחד: עלייה רבתה. המדינה זקוקה להבטחת בטחונה בתוספת גדולה של מאות אלפים ומיליונים יהודים בתקופה הקרובה.

למדינת ישראל יש שני יעודים מרכזיים, והם נקבעו בהכרזת העצמאות בשני תוקים מיוחדים אשר, אם כי אינם נקראים בשם חוקי-יסוד, אני רואה בהם החוקים העליונים של מדינת ישראל, וכל עוד לא יבוצעו בשלמותם אין לראות מלאכתה של המדינה כמושלמת.

החוק הראשון הוא חוק השבות, המכיל יעוד קיבוץ גלויות. חוק זה קובע שלא המדינה מקנה ליהודי הזכות להתיישב בארץ, אלא זכות זו טבועה בו באשר הוא יהודי, אם רק יש ברצונו להצטרף ליישובה של הארץ.

בישראל גופה אין כל עדיפות לאזרח יהודי על

חברת א', ישיבה רכ"א, ו' חשוון תשל"ב (25 אוקטובר 1971)
 - ציון מלאת שמונים וחמש שנים לדוד בן-גוריון (בן-גוריון, ברקת) -

להתקיים בתנאים שכמעט שום עם אחר לא נתקיים בהם, היכולת שנתגלתה בנו מאז קום המדינה, התמורה המבורכת שנתחוללה בקרב מאות אלפי עולים מאז קמה המדינה - יש בהם כדי לחזק אמונתנו כי עשה נעשה ויכול נוכל, אם כי לא מעט תלוי גם ביחסה, ברצונה, בדרכה ובהשתתפותה של התפוצה.

וזה הדרוש מהתפוצה: (א) מתן חינוך עברי לנו- ער. זאת אומרת לימוד ספרי התנ"ך במקורם, לימוד ההיסטוריה והספרות העברית; (ב) הגברת הזיקה האישית לישראל בכל הדרכים - ביקורים, השקעות הון, משלוח הנוער למוסדות חינוך ובתי-ספר ישראליים; (ג) העמקת הזיקה לחזון הגאולה היהודית והאנושית של נביאי ישראל.

שלושת הדברים האלה יכולים להיות מפעל שיאחד היהדות הדתית, השמרנית, המתוקנת והחפשיית, ויע- מיק את הקשר בין התפוצה ובין העם במדינה, וזה יאפ- שר קיומה של נבואת ישעיהו לעשות העם בישראל לברית עם, לאור גויים - זאת אומרת להיות עם סגולה.

לפני לכתני אני רוצה להביע את תודתי לראש הממשלה, ליושב-ראש ולנשיא, שאולי עוד נשמע אותו. אני מוסר להם ברכה מכל עומק לבבי על מעשיהם שעשו, ואני מקווה שעוד יעשו.

(מחיאות כפיים באולם)

הי"ד ר. ברקת:

חברי הכנסת, בשם כולכם אני מודה מקרב לב למר דוד בן-גוריון על דבריו. עם דבריו מתיימת הישיבה המ- יחדת לציון מלאת שמונים וחמש שנים למר דוד בן- גוריון.

הישיבה הבאה של הכנסת מחו, בשעה ארבע אחרי-הצהרים. ישיבה זו נעולה.

לציון שלושה כוחות הפועלים בישראל ורומזים ברורות על יכלתנו המוסרית והאינטלקטואלית הגנוה בתוכנו והם: ההתיישבות העובדת, צבא הגנה לישראל וחבר אנשי המדע, המחקר, הספרות, האמנות, שאינם נופלים בכמותם היחסית ובאיכותם הגבוהה מאלה של כל עם אחר בעולם.

ההתיישבות העובדת, בקיבוץ ובמושב, פילסה נתי- בות חדשות לחברה הבנויה על חירות, שוויון, עזרה הד- דית, שעדיין אין כמותה בשום ארץ אחרת בעולם, במו- רח או במערב. גם צבא הגנה לישראל אינו דק מכשיר בטחוני נאמן ויעיל, אלא גם מסגרת חינוכית המעלה את האדם, הורסת המחיצות העדתיות והשבטיות ומק- נה לנוער בישראל בטחון עצמי.

ואם כי בשנים המעטות של קוממיותנו הממלכתית היינו מוכרחים להשקיע אמצעים רבים בשורה הראשונה לצרכי בטחון ולקליטת עולים, ומי יודע כמה שנים נצטרך עוד לעשות זאת, הרי הצלחנו להקים בשנים מעטות אלה מוסדות מחקר ומדע, העומדים על רמה כבאחת הארצות המפותחות ביותר.

אסור לנו להקל ראש בקשיים המוסריים הזרועים על דרכנו: הרגלי גלות, התפלגות מופרזת, השפעת ספ- רות ועתונות קלוקלת מבית ומחוץ, ריבוי פשעים בקרב כמה עולים שלא נתערו, וחלק של נוער ישראל שנתרוקן מכל תוכן רוחני וחברתי. אני יודע כי לא נבצר מעמדנו הדין-לאומי, בטחוננו ושלומנו, ביום אחד, ולא נשיג עצמאותנו הכלכלית בקלות יתירה, ודאי לא נהיה בלי מאמצים מתמידים לעם סגולה. יש זיקת גומלין בין מצבנו הכלכלי והממלכתי ובין אפשרות התעלותנו המוס- רית והרוחנית. החומר והרוח אינם שתי רשויות נפרדות. בריות גופא ונהורא מעליא תלויות זו בזו. וצפוי לנו מאבק ומאמץ קשה וממושך בכל השטחים: הכלכלי, המדיני, החברתי, התרבותי והמוסרי. אולם כושר העם היהודי

הישיבה ננעלה בשעה 16.57.